

EKONOMİ POLİTİK

Küresel Krizden Somut Dersler

Erinç Yeldan, 24 Eylül 2008

Geçtiğimiz yılın yaz aylarında Amerikan konut kredileri (*mortgage*) ve vasıfsız kredi (*subprime credit*) piyasalarında başgösteren “çalkantılar”, gittikçe şiddetlenen salınımlar halinde “küresel bir krize” dönüştü. O günlerden bu yana, Amerika’da *Bear Sterns*, İngiltere’de *Northern Rock* bankalarının 2008’in bahar aylarındaki kurtarma operasyonlarını *Freddie Mac* ve *Fannie Mae* adlı sigorta/yatırım şirketlerinin fon idaresinin kamulaştırılması izledi. Söz konusu müdahalenin bedeli 5 trilyon dolar olarak ölçülmekteydi. Tam düzlüğe çıkmış, borsalar “krizi atlattık” sloganlarıyla coşku içerisine sürüklenmişken, bu sefer de 150 yıllık yatırım şirketi *Lehman Brothers* ve *Merryl Lynch*’in iflası haberleri ortalığı alt üst etti.

Amerikan Federal Reserve Başkanı **Ben Bernanke** “*krizin seyrinin en kötümser tahminleri bile aştığını*” söylüyor; IMF’nin icra direktörü **Dominique Strauss-Kahn** ise “*küresel krizin daha ortasında olduğumuzu*” savunarak, “*daha da kötü günlerin yaşanabileceği*” uyarısını yapıyordu. Bu şartlar altında Amerikan hükümeti, serbest piyasa savunucularının bütün tezlerini ve dogmatik inançlarını bir tarafa bırakarak, eşi benzeri görülmemiş bir müdahale paketini Kongre’ye sunmaya hazırlanıyordu. Pakete göre ABD Hazine Bakanlığı, piyasada alıcı bulamayan ve değeri kalmamış bütün “*mortgage*”, “*vasıfsız kredi*” ve bunların her türlü türev ürünlerinin fonlarını üstlenmeyi taahhüt ediyordu. 700 milyar dolara ulaşan bu kamulaştırma işleminin dudak uçurtucu boyutları, piyasa “oyuncularının” güvenini bir anda tesis etmeye yetmişti: hemen bütün dünyada borsalar hafta içindeki kayıplarını telafi etmiş ve yeniden çıkışa geçmişlerdi.

Söz konusu işlemin “*serbest piyasa ideolojisinin sonuna gelindiğini*” ilan ediyor olması ise artık katlanılması gereken felsefi bir konuydu.

Oysa, küresel krizin bizlere öğrettiği ilk temel ders, borsaların ve finansal oyuncuların “ben para kazanmaya bakarım” anlayışına indirgenemeyecek kadar önemlidir: *serbest piyasanın dengeli ve istikrarlı bir ekonomi yaratacağı ve her türlü devlet müdahalesinin kaynak israfına yol açacağını* savlayan neoliberal iktisat dogmalarının geçersizliği ortaya çıkmıştır.

***

Küresel krizin bize anımsattığı ikinci önemli ders ise finansal sistemin işleyiş biçimine ve yapısal özelliklerine ilişkindir. Finansal sistem, reel mal üreten sektörlerin aksine bir spekülasyon ve beklenti dünyasıdır. Finansal sermayenin kazançlarının özünde risk, spekülasyon ve miyopik- kısa vadeli bakış açısının koşullandığı “çok acele” karar verme ve uygulama becerisi yatmaktadır. Finans dünyasının bu karakteristiğini görmezden gelen serbest piyasa ideologları, finansal krizlerin önlenmesi için *daha fazla şeffaflık* sağlanmasını yeterli çözüm olarak görmektedir. Bu sava göre, daha şeffaf bir kurumsal düzenleme ile şirketlerin aşırı risk alması önlenecek ve finansal sistem bir daha bu tür krizlere sürüklenmeyecektir. Dolayısıyla, devlet bundan böyle sistemin kurallarını şeffaf ve güvenilir bir biçimde belirlemeli ve sistemin kendi kendini denetlemesine karışmamalıdır.

Bu savın ne kadar tutarsız ve yanlış olduğu gerçeği ise mevcut krizin bizlere sunduğu önemli bir derstir. Bir an için bu tür bir ultra-şeffaflık düzeninin sağlandığını ve söz konusu şeffaf dünyanın kendi kendini aşırı riske ve yüksek oranlı borçlanmaya karşı denetleyebildiğini varsayalım. Böylesi bir dünyanın spekülâtif getirileri son derece düşük olacak ve finansal sermayenin kazançları hızla eriyecektir. Oysa kapitalizm 1970 sonrasında sanayi sektörlerinde yaşanan kar oranlarındaki gerilemeyi ancak finansal aktivitelerden elde ettiği spekülâtif kazançlar ile karşılayabilmektedir.

Ülkemiz de dahil olmak üzere, hemen tüm kapitalist dünyada sanayi işletmeleri gerileyen karlarını *faaliyet dışı* finansal spekülasyon aktivitelerinin getirdiği karlarla beslemek suretiyle ayakta kalabilmektedir. Bunun da ötesinde, başta ABD olmak üzere, kapitalizmin tüm metropol ülkelerinde ücretlilerin gelirleri reel olarak gerilemekte ve orta sınıfların alım güçleri düşmektedir. Orta sınıfların sistem içinde güçlü birer tüketici olarak korunması ancak bu kesimlere sağlanan borçlanma olanaklarıyla olasıdır.

Dolayısıyla, finansal risk ve aşırı borçlanma, aslında kapitalizmin 21. yüzyılın başında kendi kendisini üretebildiği iki temel unsurdur. Bu unsurların işleyiş biçimi bir yandan da sistemin periyodik krizleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kimse kimseyi aldatmasın. Kapitalizm, bir anarşi ve kaos sistemidir.